

Nr 168.

Av herr Almkvist och herr Svänsson, Eli, *angående omorganisation av skolundervisningen för lots- och fyrpersonalens barn.*

För undervisningen åt lots- och fyrpersonalens skolpliktiga barn sörjes för närvarande dels genom av lotsstyrelsen anordnade lotsbarnskolor, dels, efter lotsstyrelsens beprövande, genom inackorderingsbidrag.

Organisationen av dessa skolor har sedan länge betraktats såsom i hög grad otillfredsställande, varför Kungl. Maj:t genom beslut den 25 april 1919 uppdrog åt lotsstyrelsen och skolöverstyrelsen att gemensamt verkställa utredning rörande deras organisation och verksamhet jämte i samband därmed stående frågor.

Av denna utredning, som slutfördes år 1921, inhämtas bland annat följande.

Den årliga undervisningstiden vid lotsbarnskolorna utgör i regel 4 $\frac{1}{2}$ månader. Inackorderingsbidrag till skolpliktigt barn, tillhörande tjänst innehavare vid lotsverket, utgick, enligt Kungl. Maj:ts brev den 31 december 1914, med 80 kronor årligen för varje barn och utbetalades, sedan medelst intyg styrkts, att barnet under året varit inackorderat å annan plats än den, där fadern var bosatt, och därvid åtnjutit minst 4 månaders offentlig undervisning eller motsvarande enskild undervisning. Genom beslut vid 1920 års riksdag höjdes detta bidrag till ett årligt belopp av 160 kronor för varje barn.

Beträffande lotsbarnskolornas upprättande och inackorderingsbidragen till skolpliktiga barn äger sedan länge det förhållandet rum, att lotsbarnskola i allmänhet anordnats å lots- eller fyrplats, där barnantalet uppgått till 4 å 5 eller därutöver och platsen varit tämligen långt avlägsen från skola, ofta belägen på någon ö långt från skola eller fastland och med svåra kommunikationer. Har barnantalet varit lägre än 4 å 5 har i allmänhet inackorderingsbidrag lämnats. Likaledes har, då utrymmet i bostadslägenheterna å platsen ej medgivit anordnande av skola, dylikt bidrag utgått. Efter prövning av förhållandena i varje särskilt fall har lotsstyrelsen bestämt, huruvida vid en plats lotsbarnskola skulle upprättas eller inackorderingsbidrag utgå till därvarande skolpliktiga barn. I ett mindre antal fall har dessutom lotsverket lämnat kontant bidrag till kommunal skola, där lots- eller fyrpersonalen tillhörande barn åtnjutit undervisning.

Antalet skolor, skolpliktiga barn, till vilkas undervisning lotsverket bidrager, samt de därav betingade utgifterna framgå av följande tabell, avseende förhållandena år 1919.

Lotsdistrikt	Antal lotsbarnskolor	Antal skolpliktiga barn			Utgifter i kronor till			Summa
		i lotsbarnskolor	för vilka inackorderingsbidrag utgått	för vilka bidrag lämnats till kommunala skolor	lärares avl. utom tillf. löneförbättr. o. dyrtids-tillägg	inackorderingsbidrag	kom-munala skolor	
Övre norra.....	3	15	6	—	960	480	—	1,440
Nedre norra ...	6	26	12	—	1,800	960	—	2,760
Mellersta	4	12	8	—	1,380	640	700	2,720
Östra	2	14	28	21	780	2,240	—	3,020
Södra	2	10	4	—	720	320	—	1,040
Västra.....	4	23	16	—	1,260	1,280	—	2,540
Summa	21	100	74	21	6,900	5,920	700	13,520

Lotsbarnskolorna äro närmast att jämföra med flyttande mindre folkskolor med en årlig undervisningstid av 4 $\frac{1}{2}$ månader.

För lärarpersonalen finnas inga bestämda kompetenskrav uppställda, utan kan vid lotsbarnskola anställas även person, som ej avlagt examen vid seminarium. I regel ha dock anställts lärarinnor med småskollärrinneexamen. Lärartjänst behöver ej offentligen kungöras ledig utan tillsättes av lotskaptenen i det lotsdistrikt, inom vilket lärare skall tjänstgöra, genom 4 månaders kontrakt med uppsägning. Läraren har skyldighet att meddela undervisning vid den eller de lotsbarnskolor, lotskaptenen bestämmer. Om lotsstyrelsen skulle finna så lämpligt, är lärare emellertid skyldig tjänstgöra vid lotsbarnskola även inom närliggande lotsdistrikt.

Lärare vid lotsbarnskola åtnjuter jämlikt förutnämnda nådiga brev en avlöning av 300 kronor för 4 $\frac{1}{2}$ månaders undervisning jämte tre ålderstillägg å 60 kronor, vardera efter 5, 10 och 15 års av vederbörande lotsbefäl väl vitsordad tjänstgöring med minst 8 månaders årlig undervisningstid. Därjämte är lärare berättigad till bostad å eller i närheten av den plats, där undervisningen pågår, jämte nödig vedbrand, eller ock till ersättning för nämnda förmåner efter 100 kronor per år för tid, då fri bostad och vedbrand ej åtnjutes. Vidare är lärare berättigad till viss reseersättning. Å den kontanta lönen uppbär lärare i lotsbarnskola sedan år 1919 tillfällig löneförbättring, utgående med 25 procent av de kontanta löneförmånerna.

Lotsbarnskolornas lokaler äro i allmänhet mycket primitiva.

I de flesta fall består lokalen av ett mindre rum i någon staten tillhörig byggnad, ett rum å vinden till ett bostadshus eller ett rum sammanbyggt med lots- eller fyrplatsens brygghus.

Lärarebostaden, där sådan finnes, är ock i regel av allra enklaste beskaffenhet.

I lönehänseende är lärarinna vid lotsbarnskola nu närmast jämställd med lärarinna vid småskola, såsom småskolepersonalens löneförhållanden fastställas genom kungl. kungörelselsen den 13 juni 1908. Dessa avlöningsbelopp ha

sedermera gång efter annan höjts, och ny löne reglering antogs av 1918 års riksdag, men den gäller icke lärarinna vid lotsbarnskola.

Avlöningsförhållandena för lärarinna vid egentlig småskola finnas upptagna i kungl. kungörelsen den 16 september 1918 (nr 760). Enligt denna uppbär fr. o. m. 1918 lärarinna vid småskola eller mindre folkskola en årlig lön av 1,200 kronor jämte tre ålderstillägg å 150 kronor, vardera efter 5, 10 och 15 års oförvitlig tjänstgöring.

Även med hänsyn till tryggheten i anställningen är lärarinna vid lotsbarnskola sämre ställd än lärarinna med liknande utbildning vid kommunal skola. Lärarinna vid småskola kan erhålla ordinarie tjänst och lärarinna vid mindre folkskola, som blivit anställd t. v. och som i sammanlagt minst 5 år, därav minst 1 inom distriktet, tjänstgjort såsom lärarinna vid småskola, biträdande lärarinna vid folkskola eller lärarinna vid mindre folkskola, kan skiljas från befattningen endast på grund av tjänstefel eller på grund av anmärkning mot vandeln.

Den undervisning, som barnen i lotsbarnskolorna erhålla, torde i allmänhet kunna jämföras med den, som meddelas i de enligt den minst tillfredsställande typen anordnade skolorna inom vårt folkundervisningsväsen, nämligen de flyttande mindre folkskolorna. Förhållandena med hänsyn till barnantal, möjligheter att utan överdrivet stora kostnader anordna gynnsamma lokaler o. s. v. torde berättiga till undervisningens upprätthållande allt fortfarande i regel genom mindre folkskolor, men däremot bör det framstå som ett oavvisligt krav, att barnen i lotsbarnskolor erhålla undervisning under åtta månader årligen.

Av vad hittills anförts torde framgå, att lotsbarnskolorna i sin nuvarande anordning måste betraktas såsom mindre tillfredsställande såväl med hänsyn till kravet på tidsenlig undervisning för barnen samt de yttre anordningarna därför som med hänsyn till lärarpersonalens anställnings- och avlöningsförhållanden.

Den särställning gentemot övriga landsbygdsskolor, vilken lotsbarnskolorna fått intaga, har icke varit gynnsam för deras verksamhet och sunda utveckling.

Det är så t. ex. uppenbart, att skolråden i regel ha större förutsättningar för att bedöma skolorna och främja deras utveckling än en enskild, långt från platsen boende person, vars utveckling, intresse och verksamhet ligger åt helt annat håll. Särskilt visar erfarenheten, att skolrådets ordförande ofta kan utöva ett väsentligt inflytande på skolväsendets utveckling.

Skola barnen i lotsbarnskolorna ej komma i sämre ställning än barnen i övriga skolor, torde det bliva nödvändigt, att skolorna inrangeras bland distriktens övriga skolor för folkundervisningen.

Den särställning, som lotsbarnskolorna i ekonomiskt avseende intaga, synes ej heller fullt motiverad. Skyldigheten att sörja för de skolpliktiga barnens underhall är genom gällande folkskolestadga lagd på församlingarna, och det är ju tydligt, att denna deras skyldighet måste omfatta samtliga distriktets

skolpliktiga barn. Det måste under sådana förhållanden synas egendomligt, att vissa församlingar äro fullständigt befriade från skyldigheten att sörja för undervisningen åt lots- och fyrpersonalens skolpliktiga barn, då samtidigt denna personal liksom övriga skattskyldiga bidrager till kostnaderna för det allmänna skolväsendet.

Allt talar sålunda för, att vederbörande skoldistrikt böra övertaga undervisningen även av de skolpliktiga lots- och fyrpersonalen tillhörande barn, för vilka staten nu sörjer genom lotsbarnskolor eller inackorderingsbidrag, men att staten bör bidraga till de därmed förenade kostnaderna genom ett understöd, något större än till övriga skolor, särskilt i form av inackorderingsbidrag. Ifråga om nu utgående inackorderingsbidrag bestämdes de av riksdagen genom beslut år 1920 till 160 kronor pr barn och år under villkor att barnet under minst fyra månader varit för undervisning inackorderat å annan plats än där familjen varit bosatt. Riksdagen har därigenom uttalat, att 40 kronor i månaden kan vara en skälig ersättning för den merutgift, föräldrarna få vidkännas genom barnens inackordering å annan plats än där hemmet är beläget. Det synes därför vara lämpligt, att inackorderingsbidraget bestämmas att utgå för månad med ett belopp av högst 40 och lägst 20 kronor.

Statsverkets utgifter för en omorganisation av lotsbarnskolorna torde kunna beräknas till ungefär följande, nämligen

statsbidrag till avlöning av sju lärarinnor i högsta lönegraden	10,710 kr.
ytterligare understöd till sju skolor	3,150 »
inackorderingsbidrag till 120 barn, maximibelopp 288 kronor	34,560 »

Summa 48,420 kr.

Då emellertid statsbidrag till lärarinnornas avlöning skulle utgå ur redan förefintligt anslag till avlöning av lärare vid folkskolorna, skulle av riksdagen böra begäras ett anslag av 37,710 kronor. Med hänsyn därtill att vid beräkningarna maximalt upptagits, torde det erforderliga förslagsanslaget kunna begränsas till 36,000 kronor.

Med hänvisning till det anförda får jag hemställa,

att riksdagen i huvudsaklig anslutning till den av skolöverstyrelsen och lotsstyrelsen gemensamt verkställda utredningen måtte besluta,

dels följande grunder ifråga om undervisningen av lots- och fyrpersonalens barn, nämligen:

1) Lots- och fyrpersonalens barn äga åtnjuta undervisning i skolor tillhöriga de skoldistrikt, inom vilka de äro bosatta. Där antalet barn sådant påkallar, upprättas särskild, till vederbörande lots- eller fyrplats förlagd skola.

2) Där barnen på grund av skolvägarnas längd och beskaffenhet icke lämpligen kunna under skoltiden kvarbo i hemmet, utgår bidrag till inackordering eller till hållande av skolhushåll.

3) För skola, som, på sätt under punkt 1 sagts, upprättats på lots- eller fyrplats, upplåter statsverket lokaler med nödigt bränsle. Förutom understöd enligt gällande bestämmelser till lärarens avlöning lämnar lotsverket åt läraren bostad med bränsle eller ersättning därför enligt bestämmelserna i gällande bostadsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor.

4) För barn, vilka på sätt under punkt 2 sagts icke under skolgången kunna kvarbo i hemmet, lämnas inackorderingsbidrag eller bidrag för skollushåll efter ortens pris med lägst 20 och högst 40 kr. pr månad, vartill statsbidrag utgår med $\frac{9}{10}$. För barn, som åtnjuter undervisning i folkskola eller fortsättningsskola, må statsbidrag till inackordering eller hållande av skollushåll utgå, så länge det tillhört sådan skola. För barn, som undervisas i annan skola än ovan nämnts, må dylikt bidrag utgå fr. o. m. höstterminen det år, barnet fyller 7 år. t. o. m. vårterminen det år, det fyller 13 år;

dels ock för bestridande av kostnaderna härför, med utslutande av det i lotsverkets stat uppförda anslaget till undervisningsanstalterna vid lotsverket, i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppföra ett ordinarie förslagsanslag till skolundervisning åt lots- och fyrpersonalens barn samt för nästkommande budgetår uppföra sagda anslag med 36,000 kronor.

Stockholm den 19 januari 1924.

N. J. F. Almkvist.

E. Svänsson.

